

الأسس الأسطورية في قصيدة قابيل وهابيل

היסודות המיתוסיים-הפילוסופיים בפואמה "קין והבל" של אברהם רגלסון (עיון אנליטי)

الباحث : غزوان مجيد رشيد

הקדמה:

אילן היחס של משפחת הקינים הוא לא רק קדום מאוד, אלא גם ענף; הוא בעל שרשים ובעל ענפים מרובים. בספר בראשית עצמו קין הוא גבור-צידי, וקרוב הוא לתובל-קין, הלוטש כל חרש נחושת וברזל; איש-שדה הוא כעשו, והוא גם איש-אדמה; והוא גם בונה עיר⁽¹⁾.

כמו נזכר בבראשית (ד', י"ז): (א וְהָאָדָם יָדַע אֶת-חַוָּה אִשְׁתּוֹ; וַתֵּהָרֵי, וַתֵּלֶד אֶת-קַיִן, וַתֹּאמֶר, קָנִיתִי אִישׁ אֶת-יְהוָה. וַתִּסֹּף לִלְדוֹת, אֶת-אָחִיו אֶת-הָבֶל; וַיְהִי-הֶבֶל, רֹעֵה צֹאן, וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה. וַיֹּאמֶר קַיִן, אֶל-הֶבֶל אָחִיו; וַיְהִי בֵהֵימָתָם בְּשָׂדֵה, וַיִּקֶם קַיִן אֶל-הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ. וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-קַיִן, אֵי הֶבֶל אָחִיךָ; וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי, הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי. וַיֹּאמֶר, מָה עָשִׂיתָ; קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן-הָאֲדָמָה. וְעַתָּה, אָרוּר אַתָּה, מִן-הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת-פִּיהָ, לְקַחַת אֶת-דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדְךָ. כִּי תֵעָבֵד אֶת-הָאֲדָמָה, לֹא אֵת-סֹף תִּתֶּנָּה לָּךְ; נָע וָנָד, תִּהְיֶה בָאָרֶץ. וַיֵּצֵא קַיִן, מִלְפָּנֵי יְהוָה; וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ-נוֹד, קִדְמֵת-עֵדֵן. וַיֵּדַע קַיִן אֶת-אִשְׁתּוֹ, וַתֵּהָרֵי וַתֵּלֶד אֶת-חֲנוֹךְ; וַיְהִי בֶןָה עֵרִי...)⁽²⁾.

הפואמה הארוכה שלפנינו "קין והבל", שחיבר ופרסם אותה המשורר אברהם רגלסון ^(א*) בעיר קליוולנד, בשנת 1932, אחרי שהזמינו לשם הסופר ח. א. פרידלנד^(א*) שהיה אחד המשפיעים על דרכו של רגלסון... בעיר זו גמל בלב המשורר הרעיון להקדיש פואימה למאבק שבין "קין והבל", כסמל למאבק בין כוחות הקוסמוס כולו. כבר בשיר זה נתגלתה נטייתו לקמאיות ולחתיירה להווייה יקומית קדומה, שבאה ללמד על מצבו של האדם בן-דורנו. בדברי-הלווי לשירו, שבהם העיד בדבר ההשפעות הפילוסופיות על יצירתו, העיד כיצד בא לכלל מחשבה לכתוב על נושא תנכ"י זה⁽³⁾: "פעם בטיילי תחת שורה של צפצפות עתיקות ברחוב אחד בקליוולנד (עיר-מגורי אז) בסמוך לאגם-אירי – אחד מחמשת האגמים הגדולים שבלב צפון-אמריקה, והם באמת ימים ענקיים, אלא שמימיהם מתוקים – דרשתי לפירוש השמות קין והבל. קין, פירשו יוצר ועושה מעשה-חרש (כמו: קונה שמים וארץ); הבל, פירשו הבל-הבלים. האחד שואף להשתלט על המציאות; השני מאיין אותה, אומר לה: לא. וכרגע קמה והיתה לפני הפואימה כולה: לא בצורת מלים (על אלה עמלתי אחרי-כן קשות וארוכות), כי-אם בצורת עלילה של תמונות. אפילו התפאורות השונות של פרקי-השיר כבר עמדו בייחודן לפני. קין והבל הם שתי נטיות המתנגשות אהדדי, בלב-אביהם, אדם"⁽⁴⁾.

רגלסון הגדיר את פואמתו בהקדמה וקרא לה בשם "מיתוס פילוסופי"... מבחינים אנו ביסוד המיתוסי שהוא שאוב מסיפורי המקרא, מאגדות חז"ל והמדרשים, מעולם הקבלה ומשיחות חסידים. הפילוסופיה בעיקרה "בודהית"^(א*), כפי שזו בראי האירופי-מודרני של שופנהאור^(א*) ותלמידיו⁽⁵⁾.

לפיכך הפואמה היא ילידת עיון פילוסופיה בודהית, שנצרפה בכורו של שופנהאור ותלמידיו. רגלסון דורש את השם קין מן השורש קנה, שמבחינה סימאנטית הוא גם יצור (קונה את שמים וארץ), ואילו הבל הוא השואף להפוך את היש להבל, לאין. קין והבל שניהם בניו של אדם, הם שני היצרים המתנצחים בו ללא הפוגה: האחד מסמל את יצר הכיבוש, ואילו השני – את כיבוש היצר, את השאיפה לנירוונה⁽⁶⁾, קין איש האלימות והתאוות, ואילו אחיו הוא איש הרוח וביטול היש⁽⁶⁾.

בהגרה אחרת, הפואמה היא שירת שני איתני היצרים המושלים באדם. שני קטבי הגלגל המסב את גורל האדם ופעליו: קין- תאוות הכיבוש והעלילה, הבל- חשק הכליון וההתחדלות. הראשון כל המלכים הגדולים שואפי מרחקים וכובשי מרחבים, כל אנשי המדע העוקרים מחביונו של הטבע את מצפונו ורותמים כחותיו במכונה המשמשת את האדם, אבל גם כל הרשעים והחומדים, הרוצחים והחמסנים, הפורעים סדרי עולם ומשדדים מערכות כבושיהם של הראשונים – כל אלה הם בניו. השני – יוצאי חלציו אינם מרובים הרבה (אולי מפני שנהרג בעוד מועד), אבל גם לו נמצאו יורשים, המופיעים פה ושם על פני מרחבי דורות ומטיפים לחדלון, לאפס: לנירוונה, הרואים חטא בכל חשק ובכל מעשה, וכתלמידו של שופנהאור, שקיים את תורת רבו ואבד את עצמו לדעת, הם רואים את כל ההווה כולה צמאה ועורגת בחשאי ובכאב לגאולה מעומס היש וההמצאות ומתוך ערגון-אין זה נתגלגלה גלגול אחרי גלגול עד שהגיעה לאדם נזר הבריאה, על מנת שיחוש הוא בערגונה ויקרב את הקץ. דרגה שנית לשוחרר-אפס אלה הם אנשי המוסר והחוק, התוחמים תחומים ליצר העלילה והחמדה, שלא יפרוץ ולא יחריב את אשר בנה⁽⁷⁾.

זוהי פילוסופיה פסימית, הרואה את החיים כמקור סבל ואת רצון-החיים- השאיפה, שאינה ניתנת להתגשם, למנוע את היסורים. שופנהאור רואה מוצא למצוקת האדם – בביטול הרצון האנושי ע"י התבוננות פילוסופית או על-ידי חיי-סיגוף. תלמידו של שופנהאור, הרטמן⁽⁸⁾, עולה על רבו בביטול רצון-החיים ומטיף לטיפוח רצון לא-יקום. הדרך לכך היא בהשתלטות האדם על הבריאה ומשיכתה לא-יקום, אל "שלום גאולת-אין". כך תבוא "ההצלה האמיתית מן המשגה רווי היסורים, ששמו הווה" – לפי ניסוחו של המשורר בהערותיו המסבירות לשריו⁽⁸⁾.

לכן, רגלסון מבקש בפואמה "קין והבל" להציג את הניגוד שבין אהבה ושנאה, שבין טוב ורע, נושא לא חדש שהשירה האנגלית, זו של ביירון ושלי, של בליק וקיטס, הרבתה לעסוק בו, אך הסמלים, הדימויים והמטאפורות הם יצירי דמיונו, מוטבעים בחותמו הוא. הדמויות מקבלות משמעות חדשה- כמעט משמעות ישראלית⁽⁹⁾.

מבחינת הצורה, הפואמה רומנטית ארוכה, מתחלקת לשלושה חלקים ארוכים. החלק הראשון נקרא בשם (פרק האיתנים), והשני (באר בתר-הבל), ולבסוף (הקץ). ומתוך קריאה עמוקה בתוכנה המיתוס-פילוסופי, מתלבטות למדי סגולות כשרונו של רגלסון, עיקר כוחו בעוצם ביטוי, בעושר-דמיון, בשגב ציורי ובפאתוס רעיוני.

המשורר מופיע כרומאנטיקן מובהק, הנוטה לראות דברים לא כמות שהם, במהותם העצמית והתוכית, אלא – מתוך אספקלריה מופלגת, עולמית, סמלית, עד מגע עם האין-סוף. מכאן – ההפלגה הרומאנטית על חשבון הבהירות והתיאור האפי, מכאן ה"אידיאיות" המודגשה על חשבון האימוציה – הרגש וההיית-הלב⁽¹⁰⁾.

הפואמה היא דוגמה מובהקה לכך, שבשעתה עוררה הדים חזקים למדי. ומתוכה מעלה רגלסון גושים מופלגים ודמויות-בראשית. אך הסביבה היא מופלגת, על-אנושית – אי-שם בין ארץ וגרמי שחקים. הנפשות שבפואמה – אדם, קין והבל עם בתו באר – אינן נפשות חיות, אף לא בשר-ודם. הם – סמלי הווה, יותר נכון – סמלי אידיאות⁽¹¹⁾.

בתום, נשאר משהוא חשוב לזכור, שהרעיונות המיתוסיים-פילוסופיים שבפואמה הם משש קשים להבנה בלתי סקירת היצירה השירית, וא"כ נניסה לפתור את סודותיהם על-ידי ניתוח בקורתי עמוק וחרף.

ניתוח הפואמה "קין והבל":

בפתיחה פשוטה כלשהי, ובסגנון מיתוסי מופלא, פותח רגלסון את הפואמה שלו "קין והבל". המקום וזמן הם שניהם עדיין נסתרים מעל במת האירועים, והדבר היחיד הברור הוא מאבק איתני הטבע. ההרים אשר הטילו את שלטונם והשליכו זרמי לבבם על פלחי הסלעים:

בְּכַרְאֵל שָׁם נִפְצָה מֵהַפֶּכֶה הָרִים

וְזַרְמֵי לְבָה נִשְׁפְּכוּ עַל פְּלַחֵי סְלָעִים

וְצִפּוֹ גִי וְגִבְעֵי צִפּוֹי־זָפֶת עָבָה

הַנוֹצֵץ קִפּוּא וּבְעֵד פְּרוּץ־דָּשָׁא יַחְסוּם –

(קין והבל- פרק האיתנים)⁽¹²⁾

במהירות רבה פורץ המשורר את עלילתה של הפואמה, ובאותה מהירות מופיעה דמותו של אדם הראשון (אביהם של קין והבל), שישב לבדו קודר ועצוב, אחרי שאבד עליו כלח והגיע לגיל זקנות... באמת זהו חוק החיים וגורלו המוכרע של בן-אדם בם, ובאמת זהו גורל מר ועלוב. ועל-ידי מונולוג פנימי מציג אדם את מהלך-חייו מימי הנעורים, שהיו כולם אושר ותאוות, ורדיפות אחרי החמדות והחטאים. והוא שואל: האם זהו השכר? האם זהו שכר פעלי בחיים, אחרי שהייתי מקור החיים ונר מאיר דרך לדור חדש:

אֵל צוֹק מִרְבַּע נִשְׁעַן, קוֹדֵר יֵשֵׁב אָדָם.

קִמְרֵת לֹו מִמַּעַל – לִילָה שְׁרוּט-כּוֹכְבִים,

וְרִשְׁמֵי כּוֹכַב רְטוּוֹ בְּרִצְפֶת אָבֵן

כְּנִגְהֵי אִשׁ יִרְקָה בְּתַחְתִּיּוֹת יָמַי.

ר' אִשׁ שִׁיבָה הוֹרִיד עַל חֲזָהוֹ: קוֹרָה-זְרוּעַ

רִקְתוֹ תִמְכָּה, וּמִשְׁאוֹ רַעַם, לְאִמֹר:

הַזֶּה הַקֶּץ לַחַיִּי סֶבֶל מֵרִי, וְזֶה הַשְּׂכָר?

אֵךְ שְׁלַחוּ יָדֵי לְקִרְאֵת גִּיל זְעִיר, וְהִנֵּה

שְׁחוּתִי, וְהִיִּיתִי נִיר לְדוֹר צוֹמֵחַ

הַרְדָּף חֲמִדוֹת־רִיק כְּמוֹנֵי בִימֵי כֶסֶלִי.

(קין והבל- פרק האיתנים)⁽¹³⁾

אדם נתפס כסמל הקרע הנצחי של ההווה הנושאת בתוכה חיים ומוות; כיסופי חמדה וחולשת זקנה. אמנם עדיין שוקקים בו זרמי חמדה עד כדי לקום על אחת מנכדותיו היפות ולשכר עצמו "מַלְבֵּת בְּתוּלִים יוֹקְדָה". אך יודע הוא שאין אלה אלא זיקים עוממים של אש יצריו לשעבר⁽¹⁴⁾:

הַאֲמַנְם? הֵן עוֹד כִּי אֲתִי! הִבֵּה אָקוּם

עַל רַךְ מִצְאָצְאֵי אַחְמוֹס מִבֵּין יָדָיו

בְּנִכְדוֹת יָפָה וְאֲשׁוּב אֲשַׁכִּיר חוֹשֵׁי

מַלְבֵּת בְּתוּלִים יוֹקְדָה טָרָם מוֹתִי. אָפֶס

כִּי ל' א' לִשְׁב שְׁעִשׂוּעֵי עוֹלָיִם, וּבְעִבּוֹר גֶּץ גּוֹסֶס

אֵיכָכָה אֶסַּף מִנְפֶּשׁ נִינִי תָמָם וְחִלּוּמָם?

(קין והבל- פרק האיתנים)⁽¹⁵⁾

אמנם אדם הכיר את האמת! אמת גורלו המוכרע של בן־אדם בחיים. לפיכך, הוא עיף מחיים המליאים סבל ויסורים, עיף מקרב היצרים שמתנצחים בתוכו לאין סוף... מראות עולם והדר שחקיו וזיו כוכביו שוב אינם ממלאים את לבו חדוות־היה כמלפנים. הוא עיף; תחת משא שנותיו הוא נמשך לאדמה. הוא שואף כבר ללא־היה לשוות אין⁽¹⁶⁾:

מִקְרָב יִצְרִים עֵיפִי,

מִמְחֶץ חֲמֵלֶת־אֵב אֶת חֵם הַגּוֹף הַשּׁוֹקֵק,

וּמִנְגַע שְׁנֵיָהֶם –

רָגֶשׁ־אֵל הַמְקַהֵה טַעַם יֵשׁ וְחֲמֵד,

אֵל עֶפֶר אֲבִיטִי, אֵהִים – אוֹלֵי ב'וֹ מְנוּחַ.

(קין והבל- פרק האיתנים)⁽¹⁷⁾

עיפות ויאוש הם מסימניו של בן אדם, וכל געגועיו מכוונים לאיזו גאולה נעלמה, שתשחררו מסבל עצם היות האדם בעולם ⁽¹⁸⁾... כך אדם הראשון- שנברא מעפר בצורת קוף תלוי בעץ- בא לידי מסקנה שתאומר כי "היש הוא החטא... וסיבת החטא הזה הוא הרצון, ז"א רצון־החיים"⁽¹⁹⁾. לפיכך שאף הוא בגאולה שתשחררו מעקת "היש"... גאולה שתמשוך כל היקום אחריה לאפס, לאין, יותר נכון- הוא שואף "לגאולת שלום־האין":

הִכִּי עַל כֵּן טִלְטַלְתִּי מְגוּשׁ־עֶפֶר אָטוּם

אֵלֵי דְמוֹת קִפּוּף בָּא בְּעֵץ, בְּנִקֵּי־צוּר נִחְבָּא

עַד נִזְקַפָּה קוֹמְתִי הוֹגָה, חוֹדְרָה וְשׁוֹקֵלֶת,

כִּי תִמְצָא נַפְשֵׁי דְרוּר מַעֲקֵת הִ' הִּי, וּבְפִרְקָנָהּ

אַחֲרֶיהָ תִּמְשׁוֹךְ כָּל הַיְקוּם

אֶל שְׁלוֹם גְּאֻלַּת־אֵין? ...

(קִין וְהַבֶּל - פֶּרֶק הָאֵיתָנִים)⁽²⁰⁾

יש להעיר, שהשורות שלמעלה, משקפות בתוכן – בנוסף לתפיסתו הברורה של אדוארד הרטמן- הן משקפות גם תורה מדעית. היא התורה הדרוויניזם, בענין- מקורו והשתלשלותו של בן אדם.

התפלגות טראגית זו שבאדם מתגלמת בירושת שני בניו. את "קרב-היצרים" הוריש לקין, ואת העיפות והשאיפה לחדלון – להבל, ועל ידיהם – לאנושיות כולה עד סוף כל הדורות⁽²¹⁾.

האחים השנים התמנצחים, הופיעו פתאום מול אביהם, שהדי קולו עדיין הם מתהדהדים בחללים... קין והבל הם כאן מעין המאור הגדול והמאור הקטן, שנתלו שניהם ברקיע שמיו של האדם והם מאורות עולמו. וע"כ בדמותם שבספר יש גם רמז לדמות חמה ולבנה: מול שחור קווצותיו של הבל, סמל הלילה, סומרת כאן אדמות רעמת קין⁽²²⁾.

הַד שִׁיחוּ טָרָם גֹּעִי, וְשְׁנֵי בְנָיו קָרְבוּ.

מִתְנִיָּהֶם – עֵד, וּמַלְכוּת – צַעֲדָם, וְאוֹלָם

מִכַּעַס סְמֵרָה עֵתָה אֲדָמוֹת רַעֲמַת קִין

וּמִצַּח הֶבֶל הַכֶּסֶיף תַּחַת שְׁחֹר קוּצוֹתָיו,

כִּי רִיב בִּינֵיהֶם. (קִין וְהַבֶּל - פֶּרֶק הָאֵיתָנִים)⁽²³⁾

נקודת המצוא האמתית של המאבק שבעלילת הפואמה מתחילה מכאן ואילך, אדם שהוריש את שני בניו גלגל מאבקו המסב ללא הפוגה, עתה מוכרח הוא לשפוט ביניהם... כשנצב קין בנו לפניו- ואש אדומה בוערת מעיניו- עם יריבו־אחיו הבל, לבקש משפט ממנו:

וַיִּפֹּל צֶלֶם עַל אֲבִיהֶם, הַחֲשִׁיךְ לַיְלָה.

אֲךְ אֵשׁ אֲדָמָה בְּעֵרָה מֵעֵיני קִין

וּפְלָחָה אֶפְלֵי, עֵת כִּי שָׁאָג דְּבָרוֹ אִימָה:

יְהִי אֲבִינוֹ שׁוֹפֵט

בִּינֵי וּבֵין בֶּן אִמִּי הֶבֶל! (קִין וְהַבֶּל - פֶּרֶק הָאֵיתָנִים)⁽²⁴⁾

קין שהוא, לכאורה, התגלמות הרצון ויצר העשייה, בונה מתוך דחף־פעולה ערים ומבצרים. ויוצר מגלמי־בראשית עולמות של יישוב. אך דחף זה שלו איננו כוח מוסרי־נורמטיבי; זהו כוח עיוור המשמש את עצמו והמשעבד את הכל לרצונו. הכוח היוצר הופך אצלו יצר-כיבוש ותאות-שלטון, יצר קשה ואכזרי ללא-מעצור וללא חוק ומשמעת, וסופו הורס את עצמו⁽²⁵⁾.

ואילו הבל, יריבו־אחיו של קין, רק מארה הוא רואה בעושר, וברעבון של רדות ובנות הוא רואה "שוט פתנים", מעשה אכזרי⁽²⁶⁾.

גם הוא גילוי השני של אדם, הוא סמל הזקנה השואפת למנוחה, לכיבוש היצר. הוא רואה את האפסות שבעמל האדם, את הריקנות שבסערת יצריו ותאוותיו. הוא – אבי ה"הגיון", שבתפיסתו של רגלסון, זהו מושג ניגודי ליצר, כלומר – שאיפה לבלום את היצר העוור מתוך העדפת השלווה שבנזירות ובביטול היש. ההתנגשות בין שני האחים היתה מוכרחת. וכך מתאונן קין באזני אדם אבי⁽²⁷⁾:

וְיִהי אִנִּי כִּי בֹנֵה עָרִי, גּוֹבֵל חֹמֶר,
מֵאֲזֵן צוּר אֶל צוּר, עִמּוּדֵי שְׁחָקִים יוֹרֵה,
וְזוֹרֵק הָאֲנָךְ – וְזָרְעֵי כְּנָמְלִים
מִזֵּיעִים וְנֶאֱנָקִים בְּבִבְלָל וְעַב-אֶבֶק –
וְהִנֵּה בָּא זֶה צָרִי הַבֵּל, אֶל חֲנִיכִי
מִקִּימֵי דְבָרֵי יַחְלִיק לְשׁוֹנוֹ
וְיִרְפֶּה זְרוּעוֹתֵיהֶם בְּאִמְרוֹתָיו כְּזָב, לֹאמֹר:
עַד מָתִי תִיגְעוּ רִיק, עֹמְלִים? אֵךְ מֵאֲרֶה –
חֵי-עֶשְׂרֵי וְשׁוֹט-פְּתָנִים – רַעְבוֹן רְדוֹת וּבְנוֹת,
וְיִקּוּם אֶל קִצּוֹ קֶרֶב, וְאֶלִיל – כֹּל מִפְּעַל אָנוּשׁ.
לוֹ הִקְשִׁיב נִרְפָּה בְּחִיל פּוֹעֲלֵי – וְיִזְרוֹק
מִיָּדוֹ גֶּרֶזֶן וּמִגֶּרֶפָּה, מֵאֵס מִשׁוֹר,
וְאִישׁ חִלּוּמוֹת הָאֲזִין – וְתִשְׁבּוֹת הַלְמוֹת
וְהַזְנַחַה לְבִנְהָ. אֵף צַעֲרִים חוֹכִים
לְרַעְיָהּ, בֶּן וּבֵיתָ, הִכּוּ צַנֹּת זָקְנָה,
לְאִשָּׁה אִמְרוּ חֹטֵא, וּבִקְשׁוּ מַעֲרוֹת מִדְּבָר
לְכָרוֹעַ דָּם וְקִדָּם קֶץ וְשִׁבְתָּ עוֹלָם.
כֵּן שִׁלַּח הַבֵּל רֶקֶב בְּצַבְאוֹתַי, שֶׁכֶךְ
קִדְחַת מְאוּיֵי אָנוּשׁ, וְכַבּוּשֵׁי
בְּאִבָּם קֶפֶח, וְאִנִּי – עֲצַתִּי שְׁמֵשׁ
תִּשְׁדַּדְדִי וְתִשׁוֹקֵתִי שְׁמֵי-שָׁמַיִם תִּלְפוֹת
לְשׁוֹמֵם עֶרֶשׂ עֲזִי! – (קִין וְהַבֵּל- פֶּרֶק הָאִיתָנִים)⁽²⁸⁾

המשפט היה קשה בעיניו של אדם, למי ישפוט והם שניהם בניו, הם שניהם מושלים את שני הכוחות המתנגשים בתוכו. לפיכך, הוא לא ידע לשפוט בינם, ורק משהוא יודע שהשנים כך כונו מחיק

אמם, קין בונה, בוער – וכי על כן החזון הוא חזונו של המשורר... גם קין הוא צרוב עקרבי יוצרים^(ז*), הוא נעשה יסוד עולמי נצחי, הבוער בתאוותו לבנות וליצור. והבל, שהוא "תבל"^(ח*) תאוות יראה" ז"א הוא רואה בכל תאוה חטא ותועבה... לפיכך נכסף הוא אל יסוד אחר, אל יסוד האפס, אל ממשלת הנירוונה⁽²⁹⁾:

רֹאשׁ שְׂגִיָּא הַרִים אָדָם, וְאֵל בְּנֵי דוּבָב:
מָה אֲשַׁפּוּט וְאֲכַרְיעַ פִּלְס, רִיב מִי אַרְיב,
וּשְׁנֵיכֶם שֶׁפֶךְ מִתְנִי, קַרְעִי בַתְרִי רוּחִי?
הַדִּין בֵּינֵיכֶם יִפְרִיד, זֶה אֶךְ קַרְבִּי שִׁסַּע
וְלִבִּי נִגְדַּד לְבִי קוּמָם.
הַכִּי כְּנִיתֶם מַחִיק אִמְכֶם, קִין, הֶבֶל:
הָאֶחָד בּוֹנֵה, בּוֹעֵר, צְרוּב עַקְרֵבֵי יוֹצְרִים,
הַשְּׁנִי תֵבֵל תְּאוֹת יִרְאֵה, יְכִסּוּף אָפֶס.
לֹא קִשְׂר־בְּשַׂרְכֶם עֵמֵד, וְאַתֶּם אַחִים,
כִּי אַז גַּם לְבִי נָח, וְשָׁלֵם מִנִּי קַרְעִיו.
וְאוּלַם שֶׁפֶטְכֶם בַּל אֲדַע. –

(קין והבל- פרק האיתנים)⁽³⁰⁾

ואם נבצר המשפט מן אדם ולא ידע, זרועו של קין תדע המשפט... והנה קין הורג את הבל, משמע הרצון הורג את הרעיון, החומר מנצח את הרוח, תאוות יש- את שאיפת האי⁽³¹⁾:

פִּי קִין: אִם מֵאֲבִי נִבְצַר מִשְׁפָּט, יִשְׁפּוּט
אֵל הַזְּרוּעִי!
יְמִינוּ הַדֶּק אֲגָרוּף – וְהוּא אֵל רֶקֶת הֶבֶל!
מִתַּחַת הַלֵּם יְדוּ בְּרֶק בְּרֶק אֲדָם,
וְנִפְצֵ-פִתְאוּם בְּקַע לִילָה. נַע הֶבֶל
הַמוּם. עוֹדְנוּ חָג מִשְׁתַּכְּרִ, וְיַד שׁוֹטְמוּ
בּו הַיְתָה שְׁנִית: פְּרָצָה, מְחֻצָּה קִיר-לְבוּ,
וְכִמוּ גוּשׁ-קֶרַח נְדִיז אַחַת נָאק הֶבֶל-
וַיִּפֹּל.

(קין והבל- פרק האיתנים)⁽³²⁾

כך, גבר ה"יצר" על ה"הגיון". וקין נדחף בשכרון תאוותו לקראת כיבושים חדשים. אך בלי ההשפעה הנורמטיבית והמרגיעה של הבל התפוצץ בנין חייו מחמת האון המסתער שביסודו. נתקיימה בו קללת הבל שקללהו לפני מותו⁽³³⁾. והיא מעין בשורת החידלון הנצחית, שתיגע בכל פעולתו.. האדמה תסגור את רחמה □ בפני מחרשתו, ולא תתן לו פרותה; ועריו אשר יבנה בזיעה ובדם, תשמדנה האחת את השנית; עד שתהיינה לעפר.. בשעה כזו, יתחרט הוא על פעולתו האכזרית; ויקווה הוא במעט מרוח אחיו, הנרצח, לרסן מתלעות קנאה, רצח ומדהבה שבעולם:

אָהָה לְקִין!

כִּי תִבְעַל מִחֲרָשְׁתּוֹ הָאָדָמָה, עֵת־מָה

לֹא תִתֵּן כֹּחַהּ, אֲךָ מֵהֲרָה תִסְגֹּר רַחֲמָהּ, עֶקֶב

כִּי אָנְסָהּ, וְלֹא חָמַל וְלֹא שָׁמַט. עֵיר

כִּי יִבְנֶהּ, וְעוֹד עֵיר, וְקָמָה אַחַת עַל רַעוּתָהּ

לְמַגְרָה וּלְטַחְנָה עֶפְרָה, עַד תִּשְׁמְנָה שְׁתֵּיהֶן.

כֹּה תֵךְ יְמֵינוּ שִׁמְ אֱלֹהִים

בְּיוֹם הַהוּא יִשְׁוַע, לְאִמְרֵי:

מִי יִתֵּן־לִי מַעַט־זַעִיר מִרוּחַ הַבָּל,

לְרַסֵּן מִלְתַּעוֹת קִנְאָה, רַצַּח וּמִדְּהָבָה,

לְרוֹפֵף כַּנְפֵי יִצֵר עֲטוֹת וּמִשְׁחִיתוֹת –

וְאוֹלָם הַבָּל עוֹד לֹא יִהְיֶה...

(קין והבל- פרק האיתנים)⁽³⁴⁾

ומיד הבל מת, אחרי שגמר את דבריו. והקללה אשר קילל את אחיו-הורגהו תישאר סמל למאבק השלטון המתמיד בקוסמוס, במשך הדורות. והיא תתגשם בדמותה של באר, בתו של הבל, שעדיין היא מחכה את תפקידה מעל במת האירועים.

באר, זו הדמות האגדית, היא פרי רוחו של המשורר, גם מציאותית היא. ודאי בלי דמות אשה לא ייתכן קרב איתנים זה של יצרי הטבע⁽³⁵⁾.

ויש מי שהוא חושב... שהמשורר רואה אותה כמעט בכל דמות קדמונית, כאחת מבנות-האילים העתיקות, אלה שהן עתיקות וחדשות תמיד⁽³⁶⁾.

צוּל-עֵינִיָּה^(ט*)

כִּירְקַרְק מִיָּמִי יָם רְקוּעֵי תְכַלֵּת חֲלָלִי,

שָׁלֵל ר' אִשָּׁה גְדוּשׁ זָהָב, יוֹרֵד עָלַי עֶרְפָּה;

חגורת קנים – כסות ליקרת בטנה סביב

וירכה ושדיה – בשולי שמש.

(37)

(קין והבל- פרק בארבת הבל)

היא בת לאביה הרועה, הנכסף אל האפס והאיני, דמות פסיבית, של מקבל ולא של נותן. אבל היא נכספת גם תפקיד-חיים שלה בעולם. בין חלוצי-דשא היא מחכה, בודדה ויחידה, לתפקיד אשר מנה לה אלהים, והוא עוד נסתר ממנה⁽³⁸⁾:

בין אל חלוצי-דשא רעתה בלאות

באר בת הבל צ'אן אביה. מקלה

מנגד זרקה, על גבעת חול עמדה,

וחרש דברה יזל: תהום תכלכל דגים,

הגל יעגל חצץ, רוח ענן ירדוף,

ושמש יקלוט אד מים, ייחם דשאים,

יציר יציר ושיגו. אך אני לבדי

תפקידי נסתר מני, רחקה ממשלתי.

הנצח ארעה פ'ה צ'אן אבי ואשומה?

(קין והבל- פרק בארבת הבל)⁽³⁹⁾

ומרחוק הופיע לפניו קין, הורג אביה. היא מכירה אותו, מכירה את פרצופו ואת זרועו שהכתה אחי, ולבבה נמלא בפחד ואימה. ובכל גאונו ניגש אליה קין, וקם דיאלוג ארוך ביניהם- נניסה לצטט ממנו פרקים אחדים- שבמשכו תבע קין מן באר שלא תפחד ממנו כי בואו למען "הידידות":

מרחוק נגלה גבור לה, מנשקו נעור,

אך דיסקווס-זהב נוצץ שמש על חזהו –

סוחרה לו. -----

והכירתהו אז באר, ולבה נע וחרמר.

הל' א זה קין, מכה הורה, אלו עיניו

משלהבות חרי-אף, אלו שערוותיו

כלהב אדם תלחכנה קדרות מצחו,

זדה יד-פטיש חללה בשר אח!... וקין

אליה נגש, כרע והשתטח אפיו

(קומתו נשקה צלו) קם וינב שפתייו:

רצוי בת הבל שיחיי כי ידידות בואי!

(קין והבל- פרק בארבת הבל)⁽⁴⁰⁾

במשך הדיאלוג הזה, שנחשב מעין משא ומתן, בין ההורג המקולל מצד, לבין הקללה המתגשמת בדמותה של באר, בתו של ההרוג מצד אחר, ניסה קין עוד פעם -באיזו דרך שהיתה- לפתות את לבבה של באר למען תלך עמו ותייה אשת לו. ובראש ובראשונה, הוא הציג לפניו את הישגיו כולם, והגיש את אוצרותיו ורכושו, והשביע בחייזרועו שלא ישבות מעבודה עד שתהייה הארץ משוכנעת כולה מתחת לרגליה של באר, ותקרא לה "גברת!".

----- אתי בואי, שגובה!

רכוש צברתי, שפונות ירשה כפי, כסאך

יאפ דו, וחי זרועי אם מעמל אשבות

עד תדע ארץ רודה ותזמרך גברת! -

(קין והבל- פרק בארבת הבל)⁽⁴¹⁾

בלעג, דחתה באר את ההצגה הזאת, כי לבה מאס בזהב התבל וכספו מלפנים, ואיך יפותה בזהבו של קין, והוא הורג אביה, מצד. ומצד שני, השורות האלה משקפות חיי הסגוף והנטייה לנירוונה הבודהית שהוריש אותם הבל לבתו, והם עצמם תפיסתו של שופנהאור, כאמור בהקדמה:

באר פניה אבנה והשיבה אמר:

מזהב-ערבים נפשי נקעה, מכסף

אשר לכוכב, לקשקשת דג, לסרפד

מנצנץ רטב ביום סגריר, ואף כי

מכסףך וזהבך אתה! לא באלה

ירתק לב בת הבל לשגות אחרך.

(קין והבל- פרק בארבת הבל)⁽⁴²⁾

והמשיך קין בנסיונותיו הנמרצים... אך באר עדיין שמרה על ירושת אביה מתוך הרהורי שנאה ונקם למרצחו. ובצר לקין, שיחד עם קללת הבל הכריע אותו גם יגון-אהבתו לבאר, הוא שופך לפי אויבתו את לבו ומתחנן אליה שתשכח נקם ותרצה אהבת גבר⁽⁴³⁾:

ויסוף קין דבר:

אם לא רכוש יקחך, נ'גה נשים,

היי לי מתנת חנם. עקר מורא-יפוך

בלי שקיי-גברים זובד. ואני - אליך

יְאוּרִי דְמִי יִגְאוּ וּבִלְעֲדִיךָ
 אִין רְגַע לִי. רְאִי אֲשֶׁר בְּכָל כְּבוֹד חִילִי
 דְלוּתִי מִן הַדָּל בְּנוֹגְשֵׁי פּוֹעֲלֵי
 אֲשֶׁר בְּשׁוּבוֹ אֱהִלּוּ מִשָּׁד אוֹ פָּרֶךְ,
 תַּחֲבֹשׂ יָד אֲצִילָה פְּצַעֵיו, תִּרְחַם חֶבְלוֹ,
 וְעֵינַי־בֵּין תִּסַּף גְּנֵה מִשְׁפָּט נִצְחוֹ, נִפְלוֹ,
 וּפְנֵיו יִלֵּט בֵּין שָׂדִים אֲמֵהִיּוֹת –
 אַךְ קִין בְּדָד יִגְבֵּר, אֵף אִין חָל בְּצַלְעוֹ.
 הַמְבִלִי אִין חֲצִים בְּאֲשַׁפְתִּי, אוֹ בְּמִתְנִי
 מֵאֵד, אֲשֶׁר מֵאֵז זָרַעְתִּי שָׁגַר נְעוּרִי,
 קִדְשְׁתִּי מִנִּי אֲשֶׁה, וְאֶרְוֶה תִלְאָה וְלֹא חֶשֶׁק?
 הֲלֹא כִי דְמוּתְךָ, בְּתוֹ הֶבֶל, קִסְמָה לְמוֹ עֵינִי
 וְצַמְקוֹ כָּל בְּנוֹת אָדָם מוֹל יַפְעֲתְךָ.

(קין והבל - פרק בארבת הבל)⁽⁴⁴⁾

יש להעיר שנאום האהבה של קין הוא החלק היפה ביותר בכל הפואימה, אף כי אינו מתאים ביותר לאופיו הטיטאני של הגבור. כאן מדבר איש חי הסובל ומתענה ביסורי בדידותו ואהבתו. והצעד הוא נאמן, קרוב ומובן, עם שסגנון הדברים הוא מליצי-"איתני". שורות אלו, באשר רגש אנושי בהן, נותנות לנו רגע של רווחה מן המתיחות הגדולה הנמשכת בכל הפואימה. אולם נחזור לסיפור-המעשה⁽⁴⁵⁾.

באר, שלכתחילה דחתה קין בגאווה ובזז, מסכימה סוף-סוף ללכת אחריו, אחרי שהתוודה לה שקללת הבל –אביה- קמה בו ונוגעת בשלטונו, והוא איננו יכול לבדו עוד לרסן את פיותה של הקנאה והשנאה, שהן פוערות בעולם, וצמאות לדם ורצח. לכך, משלימה היא לזמן עם הורג אביה, ומקבלת על עצמה את התפקיד, אשר שם על שכמה – להיות לו לעזר בעולם, ויהי הוא מרתיח את לב בני-האדם לפרוץ, לכבוש ולהתנחל, והיא "מצמקת עין תאבונם, שמה חוק לדמם, לשצף-פיהם – מתג בל תהי יד איש באחיו". וכך אומר קין למלוך יחד עם בת הבל, ויחד לבנות "נצחון אנוש עד גדות שחק"⁽⁴⁶⁾:

דְעִי כִי קָמָה אֵף בְּאֲתֵנִי אֶלֶת הֶבֶל
 אֲשֶׁר קִבְּנִי בְיוֹם כְּרַעוֹ מְחוּץ, לְאִמְרִי:
 כִּי תִבֵּן עָרִים, וּמִטְעֵי שְׁלֹטוֹן תִּטַּע,
 וּנְגַפָּה עִיר אֶת עִיר וְשְׁלֹטוֹן שְׁלֹטוֹן יִכְרוֹת^(*),
 וּנְפִלוּ מִמְּשֻׁלוֹתֶיךָ טָרָם קוּם. אֵז תִּנְהוּם:
 אִי הֶבֶל אַחִי וַיִּשְׁבִּיחַ קְנָאוֹת רוּגְשׁוֹת

וְקִדְקֵד שְׁנֵאָה יִרְעָ! אַךְ לֹא יִשְׁמַע הַבֵּל.

בְּכַף יַד ד' וְרִשׁוֹ שֶׁפָּךְ דְּמוֹ חֲרָם!

וְעֵתָהּ מֵהַ חֶפֶץ לִי בְטוֹרֵי חוֹמוֹת נוֹשְׁכוֹת שְׁחָקִים.

וְהִנֵּה מְעַרְעָרוֹת מֵהַתִּנְגַח בּוֹנִים?

אִיךְ אֲרָאָה פִּסְגַת פְּעֵלִי, וְיִסוּדוֹ מֵעַל?

וְזֶה דְבַר פְּקִדֵי אוֹתְךָ, בֵּת הַבֵּל וְזַעַת אוֹנוֹ,

אֲשֶׁר עֲמַדֵי תִלְכִי, וְתִרְיַחֵי עוֹזְרֵי

בְּתוֹעֲבַת דְּמִים אֲשֶׁר לְאֲבִיךָ,

וְיֵהִי – אֲנִי מִרְתִּיחַם לְפְרוֹץ, כִּבְשׁ וְהַתִּנְחַל,

וְאֵת מִצְמָקָה עֵין תִּאֲבוֹנָם, שְׁתֵּה חֶק לְדָמָם,

לְשִׁצְף־פִּיהֶם־מִתְּגֵי, בַּל תְּהִי יַד אִישׁ בְּאֲחִיו.

כֵּן נִמְלוֹךְ יַחֲדוֹ,

וְיַחֲדוֹ נִבְנֶה נִצְחוֹן אֲנוֹשׁ עַד גְּדוֹת שְׁחָק!...

(קין והבל - פרק באר־בת הבל)⁽⁴⁷⁾

כבר ציין בקודם, כי דמות באר, היא דמות פסיבית, של מקבל ולא של נותן. והדבר הזה מתברר למדי בהסכמתה עם קין, ללכת אחריו, והתקבלותה את תפקיד־חיים שלה בעולם, שהיתה מחפשת בקודם, והוא נסתר ממנה, מידי קין, והוא הורג אביה. בנוסף לכך, גם השינוי המפתיע במעמדה של באר כלפי קין היה פתאומי ואינו מותן מן המצב, לפי דעתו של המשורר משה פיינשטיין^(5*), ששמד בשעתו על הפואמה "קין והבל" זו סמוך להופעתה, והוא מתח עליה בקורת קשה. "הוא מחליט שהסכמתה של באר ללכת אחרי קין היא פתאומית ואינה מותנה מן המצב, בעוד שבפואימה ניתן לה נימוק פסיכולוגי מספיק, שאמנם לא הובלט כראוי"⁽⁴⁸⁾. והנה היא אומרת:

נְאוּם בְּאֵר: כִּי מִשְׁרָה אֶתְךָ וּפְעֵלָה לִי,

עַל כֵּן אֲחִירֵךְ אֶלְךָ.

וְנִתְּן יָדָהּ בְּיַד קֵין, וְיִלְכּוּ^(*).

(קין והבל - פרק באר־בת הבל)⁽⁴⁹⁾

שניהם ילכו יחד, ובלבבם רוקמים הרהורי נצחון ונקמה. הוא, קין ויישאר קין, איש התאוות הנצחית, שקונה שמים וארץ. הוא צוחק בלבו ורואה את ההסכמה עם באר מעין נצחון חדש על הבל... כי בתו גברת תיקרא, אך היא תשמש לו משחה להניע בה גלגלי מרצו ויצריו, ואויבו "אֶל־חֶשֶׁק" יהיה, איפוא, עבד נרצע לחשקיו הוא⁽⁵⁰⁾:

אֲזַ יִצְחַק קֵין קֶרְבוֹ, לְאִמֹר:

שְׁבֵרְתִיךְ שְׁנִיתִי הִבְלִי! גְּבַרְתְּ אֶקְרָא בְּתָרְךָ.

וְהִיא אַךְ דְּבֵק בֵּין לְבִנֵי תוֹשֵׁם חֲכוּךְ

לְמוֹ גִלְגְּלֵי לְהֵאִיצֵם בְּמִסִּילוֹתֵם;

וְהִיא אוֹיְבִי – עֲבָדִי,

אֶל-חֲשֵׁק – סֹבֵל חֲרוֹף לְחֲשֵׁקִי נֶצַח.

(קין והבל- פרק באר־בת הבל)⁽⁵¹⁾

ולב באר גם הוא קן זמה ומזמה. כי גם היא, כמו קין, נמשכת ליסוד נפשה היא וחורשת להורג אביה. היא אומרת בלבה⁽⁵²⁾:

יִדְשֵׁן אֶרְחֵ קֵין, וְאֲנִי עוֹזְרָתוֹ;

עַד יָבוֹא אֶל תְּכֵלִיתוֹ, וּמֵלֵךְ אֶת הָעוֹלָם

יִשְׁתַּטַּח רוֹתֵת וּמִצִּית לְרִצּוֹנִי.

אֲזִי אַךְ בְּשִׁפְיִי, מִחִיקוֹ אֶגְזוֹל מְלָכוֹת;

וּבִשְׂרָרִי אֲנִי לְבָדִי

אֲדַלֶּה כָּל הַיְקוּם מִקְלוֹן בְּרִיאָתוֹ;

וְהִיא הַיְהִיָּה חֲלוֹם הָאֵין חֲלוֹם אָבִי,

וְתַעֲצֵם נִקְמָתִי מֵעַם שׁוֹטְמוֹ, פּוֹטֵר דָּמוֹ.

(קין והבל- פרק באר־בת הבל)⁽⁵³⁾

ובאחד הימים, ובאחד המזרות כפולי השמשות שבחללי, שקין עשה משכן לו, ומקום לחוג נצחונו, אחרי שהשתלט בן-אדם בעולם, ונהיה לו כל הקוסמוס לעבד. המוזמנים כולם נוכחים בחגיגה, "קברניטי הבריאה" ומניגיה עם אלי השמשות ורבי חמר ולילה בל עמיהם, כי הלילה - כאמור מסמלת להבל. הם כולם מלאו את תיאטרון הגיגה ובראשם עמד קין בכל גאונו ובאר לצדו. זהו חיזיון מיתוסי נהדר מצויר אותו המשורר ואומר:

כּוֹכְבֵי צֶדֶק, מְאֲדִים וְאֶרֶץ בּוֹשֵׁ

בְּאֶחָד שְׁמֵשׁ לְעַמַּת כּוֹכְבֵי לֶכֶת עֲגִים

בְּזִיו תְּאוּמֵי שְׁמֵשׁוֹת אוֹ בְּנֵי שְׁמֵשׁ שְׁלוֹשָׁה

וּנְחֻפִים שְׁלֵמוֹת זָהָרִי, אֵשׁ וְזָרְךְ חֲלִיפוֹת

וְלִילָה בַל עֲמָהֶם.

בְּאֶחָד מִנֵּי אֱלֹהֵי אֹהֶי קֵין מִשְׁכָּן

לְחַג נֶצַחוֹנוֹ בְּיוֹם לוֹ נִמְכַר עוֹלָם סוֹכֵר

וְנֶאֱמַן לוֹ עֲבָד.

וְזֶה הַמִּזְרֵי, סִגְלוֹ קֵין, כָּפַל שְׁמֵשׁוֹת לוֹ

שמה

השתרעו קברניטי בריאה טורים טורים

מא פק ועד אפק;

בר אשם קין ובאר ליד ימינו.

(קין והבל- פרק הקץ)⁽⁵⁴⁾

מול המוני המוזמנים עלה קין לבמת תיאטרון החללי, להכריז על תחילת החגיגה ולקרוא את נאום נצחוני, והוא רואה עצמו כאחד "עליון" אשר "לפניו שח כל יש":

אז יקום קין שגיא מול תיאטרון שחקים;

וחלל העולם מלא קולו:

אדירי שמשות;

רבי חמר, חולשי על רקיעים!

גדלו ליום זה אמר: מלך אדם

ולפניו שח כל יש! –

(קין והבל- פרק הקץ)⁽⁵⁵⁾

קין התחיל לסקור בנאומו – בצורה מפורטת- את הישגיו של בן-אדם שהגשימם לבנות הציביליזציה האנושית. ללא ספק –הכוונה היא- האדם הקיני, שהוא בעל הרצון העיוור, והתאוות הפרועות והיצרים הנלהבים, האדם שהיה ביערים יצור פרימיטיבי וטרף לחיות רעות ודורסות, למד סוד האש, ואילף את החיות לשרותו. פלח את האדמה, והוציא את מזומו מקליפתה, וממעמקיה הפיק נפט וזית. ובברזל עשה את האוניות, ובנה ריחים הרוח. המציא את החשמל ושידרהו בחוטים דקים. ובשמים נוצצו כנפי פלדו מטוסים, ומרכבותיו יצר מן האלומיניום, עד שהגיע לעמקי קמטי האלקטרון והאטום. כל אלה ועוד עשה האדם בדם וזיעה, בסבל ועייפות. לכך קין מבקש מהמוני המוזמנים שיגדלו בן אדם בקול רם:

האדם וראשיתו זכרו וראו אחריתו!

מתגנב מני יער אתא, חרדי, חלש;

שן-צבוע בו וניב חזיר, כף דב הכתהו;

בכור-נחש בטבעותיו נפש חבוק, זרעו

לשבת החתולים מדרס, בלע תנין, –

ויקרא ח'טר לו לעזר, סלע שט קרדמו;

ותהי מנוסה בין משנאיו;

וילמד סוד האש, אימי להב פיס;

וּבְרִית עִם כָּל־בָּרִית; רָעָה אֵיל; פָּרָה
 לַחֲלָב פָּתָה; דָּכָא הַחֲמוֹר;
 וַיִּשְׁבּוּ הַסּוֹסִים הַגָּמְלִים הַבְּרִיךְ. חֲשָׁף
 מַעֲרָמֵי הָאָדָמָה לְהַצְמִיחַ לְחַמוֹ;
 וּמִסְתָּרֶיהָ רָגַל
 לִנְקֹר פַּחֲמָה וְעוֹפְרָתָה; שָׂא בִשְׂמֹנָה.
 בִּשְׂקֵת עֵץ; בְּמִפְרֵשׁ בַּד; בְּקִלְפַת בְּרָזֶל
 רְחוּבוֹת שֵׁת בַּיִם; רֵיחִים לְרוּחַ בְּנֵה
 וְגִלְגָּל לְמִי רַעַם נוֹגְחִים צְלֵעוֹת הָר.
 וַיֵּאֱסֹר קִיטּוֹר לְמַרְכָּבָתוֹ; זֶה חֲשָׁמַל
 בְּחוֹטִים שִׁגְרִי –
 וְנוֹצָצוּ בְּתַכְלַת כְּנָפֵי פִלְדוֹ; אֲלֵמִינִין
 רְכוּבוֹ. בְּמַעֵי בְּזָק צָרַר מִדְּבָרוֹתָיו.
 וַיִּנְקֹב פֶּרֶד וַיִּפְצְחוּ –
 עַד עֲמָקֵי קִמְטֵי הָאֵלֶקְטֵרוֹן הַבֵּיטִי; מְקוֹם שָׁם
 הַפָּקֶר יִפְזֹז תֵּאֲבֹנֵי חֲמָר; יְהוֹם תִּהְיוּ.

(קין והבל- פרק הקץ)⁽⁵⁶⁾

לא זה בלבד, אלא שהוא גם, תבע מהמון הקרואים להריע לכבודם של גיבורי המיתולוגיה ואנשי המדע, בעלי ההישגים הגדולים, שהיו ויישאר עם צאצאיהם. מעין כוכבים נוצצים בדפי ההיסטוריה האנושית, אשר הם מגבירים בפעולותיהם האצילות את כוח האנוש, עד הביאו אותו למצב שהוא עליו היום.

גם קין, לא שכח את חסדה של באר בת הבל, שהיתה עזר לו, אחרי שלהט-רוחה, בימי-הנעורים, נהיה למניע עיקרי, לכבוש-תחת חוק היצרים- את העמים. מעין, משה, לינין, אסוקה ההודי^(*) (שהם לפי דעתו של קין, הם בני הבל! השואפים לחידלון ולנירוונה!!!), פן יתפוצצו וישביתו את העבודה. לכך, להט רוחה של באר קשר איש באיש, ואומה באומה, עד שהגיע שלטון האדם על העולם לפסגתו כיום:

עַל כֵּן, הַבּוֹ גִּדְּל
 לְפָרוֹמְתָאוֹסִים^(*) מְמַצִּיאֵי אֵשׁ וְאוֹפִין,
 כָּל נְיוֹטוֹן וְכָל אֵינְשְׁטַיִן שׁוֹעֲלֵי רְקִיעִים,

כָּל פְּרִנְקְלִין בְּדוֹרוֹתָיו מְגִבִיר כֹּחַ אָנוּשׁ;

עֵקֶב הַבִּיאוֹנוֹ עַד הַלּוֹם –

וְרוֹמְמוֹת וְעֶרֶץ לְבָאֵר בֵּת הַבֵּל⁽⁵⁷⁾

וּמִפִּי עַמֵּי רוּחָה בְּתִשְׁחֹרֶת עַמִּים – מִשֶּׁה־

אֶסוּקָא; לִנְיָן – כְּבָשׁוֹ תַחַת חֹק יִצְרִים

בַּל יִפְרָצוּ לְהַשְׁבִּית פִּעֲלֵי קִשְׁרוֹ אִישׁ בְּאִישׁ

וְאֵם בְּאֵם אֲגָדָה אַחַת מְשַׁבֶּת

עַד שְׁלִטוֹן הַחֲלָלִים לָנוּ הוּא כִּיּוֹם! –

(קין והבל- פרק הקץ)⁽⁵⁷⁾

ובתרועה אחת, תרעו כל המוזמנים ובראשם קין, ופצחו ברינה "רוממות והוד לקין הורה נצחונות" ו "רוממות והוד לימין אדם מכניע העולם" ו "הוד והוד לבאר, שהיתה עזר לימין קין". אשר היא לימדה את כל איתני הטבע ש"הגעש" מנצח את "ההגיון" ו "הע" ו"ל" עולה על "האיחוד". דיוקא – איחוד – איחוד איתני הטבע המשוכנעים מול עוול המושל – שהוא בן-אדם:

וְכָל הַקְּרוּאִים לַעֲמֵתוֹ רְנֵה:

רוֹמְמוֹת וְהוֹד לְקִין הוֹרָה הַנְּצַחוֹנוֹת;

רוֹמְמוֹת וְהוֹד לְמִין הָאָדָם מְדַבֵּיר עוֹלָם;

וְהוֹד, הוֹד וּמֵאֵד לְבָאֵר בֵּת הַבֵּל;

לִימִין קִין עֲזָר, אֲשֶׁר אֶלְפָתָנוּ

הַגִּיּוֹן תַּחַת גְּעֵשׁ, אַחֻד תַּחַת חֲמָס;

וְסָבַל בְּעַת דְּכָא עַד לְבָשְׁנוּ הַמִּשְׁלָ! –

(קין והבל- פרק הקץ)⁽⁵⁸⁾

ואז הרים קין את כוסו לכבוד באר, תומכת-פעולתו, ולכבוד המסובים כולם. אך כמעט נגעו שפתיו ביין והנה צנח אל מושבו ובן-רגע נפח את נפשו, כי שמה באר רעל בינו. ותרע תרועת המוות במקום תרועת הנצחון, שתרע כמלפנים. וקרא "מי הרעיל כוסי?" והנה באר באומץ-לב ענתה "אנוכי", כי נקמת הבל תשיג אותו עד יום ניצחנו:

אֲזַ יִשָּׂא קִין כּוֹס יִפֹּת אֶפְלוּלִית־יִינָן, וַיִּשְׁתֵּה.

עוֹד הַמְּסֻבִּים יִינָם לְמוֹ פִּיהֶם, וְתִיבֹשׁ

כָּל יָד, וְרַחֲפָה כָּל עַצְמוֹ, וְכָל עֵין קָמָה;

כִּי פִתַּע נִעוּ פְּנֵי קִין, מִשְׁנֵה חוּרוֹן

חֲרוּי וְזַעְקָה קִרְעָה בְּתֵי לְבוֹ:

מִי הִרְעִיל כּוֹסִי? – וְלֹא יָכֹל לְדַבֵּר עוֹד

כִּי צָנַח אֶל מוֹשְׁבּוֹ בְּפִרְפוּרֵי שְׂרוּף.

קוֹם קָמָה נִצְבָּה רוּם בְּאֵר בֵּת הַבַּל מֶלֶכָה:

אֲנִי כִי קִין! נִקְמַת הַבַּל הִיא וְרַעְלוֹ

אֲשֶׁר בְּשִׂיא־גְאוּנֶךָ הִשְׁיִגְוֶנְךָ! (קִין וְהַבֶּל- פֶּרֶק הַקָּץ)⁽⁵⁹⁾

יש להעיר, שהשורות האלה משקפות הושפעתו של אברהם רגלסון בספרות ובשירה האנגלית, כאמור בהקדה. שהן מזכירות לנו מחזה "האמלת" של וויליאם שייקספיר (המחזאי והמשורר הבריטי הידוע). כי אנו רואים בשיטת הנקמה של באר, המשתמשת ברעל לנקום מקין, היא שאולה מן המחזה.

נחזור לפואמה לאמור, לב באר, אשר קן -באחד הימים- זמה ומזמה, לתמוך בקין, עד ישיג לשיא ניצחונו, וישעבד את העולם במלאו. אז תקום היא לגזול ממנו את ניצחונו ולהקים את נקמת הבל אביה, ואת חלומותיו אשר חלם באין ואפס.. הרי היא באה ההזדמנות הצפויה, אחרי שהרעילה באר את כוסו של קין והמיתה אותו. קמה אף היא בנאום ארוך מול המוזמנים, ותקרא דרור לעולם, דרור מן הישי, ורוחה ממצוקת ההווה וחופש מיצר העשיה:

רְאֵה, כִּי הַבַּל חֵי וְחִלּוּמוֹתָיו קָמִים!

וְאֶפְרוֹשׁ עַל יְקוּם שׁוֹמֵעַ רַעִיוֹן־אָבִי,

וְיִתְקוֹן עֲוֹת קִדְמוֹן, הֲרִיוֹן יֵשׁ מֵאִין! –

הַיּוֹם רוּחָה אֶקְרָא

מִסְדָּרִים נִבְנִים מֵהֶרֶס עֲמִיתֵיהֶם,

מֵעַד דָּף רוּחַ יוֹצֵר נֶעֱקֵד בִּיצוּר,

מִחֲשָׁבוֹן-עוֹלָם רְמָאִי, חֵב וְלֹא יִשְׁלָם, –

הֵן מִחְנֶקֶת – סֹדֵר,

וְרִגְז – תֵּהוּ,

מִמְצוּקַת הַיְצוּרִים

יִשְׁעֲכֶם הָאִין.

לְנֵאוּם בְּאֵר חֶרְדוֹ!

מוֹתָתוֹ יִצְרִיכֶם עֲתָה,

מֵהַיִּכֶם וְנוֹגְשֵׁיכֶם,

אֲשֶׁרוֹ אֶפְסֵי,

אמרו לרצונכם – אל־רצון.

ותמוג הַיִּתְכֶם בְּאִי־הִי הַ. (קין והבל- פרק הקץ)⁽⁶⁰⁾

ובכוח משנה אשר לה, ירושת קין והבל גם יחד " כִּי כָּח הַבֵּל כֹּחֵי וְכֹחַ קֵין יִרְשֶׁה לִי ", נטתה בידה מול השמש, ומיד כבה אורה ונתכסתה בעשן; הכוכבים ניתקו ממסילותם והתפוצצו אחד אל משנהו. אחר רקעה אל המזר אשר בו המשתה – ויתפורר – והיה לאפס, והיא עם כל המסובים שבו אל " דָּרוֹר הָאֵין"⁽⁶¹⁾:

וַתֵּט יַד־גְּבוּרָה מֹלֵל הַשֶּׁמֶשׁ,

וַיִּשְׁנוּ פָּנָיו, לְקוֹ חֲבַרְבוּרוֹת אֲדָם,

חֲרִיצֵי שְׁחוֹר חֲרָצוֹ, שׁוֹפְכֵי חוֹמוֹת עֵשֶׂן,

וְהַשֶּׁמֶשׁ בָּא בְּעֵשֶׂן, וְלֹא הָיָה שֶׁמֶשׁ.

כּוֹכְבִים גְּדוֹלִים אֲצִים מַחְנוֹת מַחְנוֹת צְפוֹנָה,

כִּי נִתַּק מִזֶּה אֲשֶׁר הַמִּשְׁתָּה בּוֹ

מִצְמַד מְאוּרוֹתָיו, וַיַּעֲוֹף שׁוֹבֵב.

נִדְהָמִים, צְמוּקִים־צְפוּפִים יִשְׁבוּ שְׂרֵי קֵין.

וַתִּשָּׁב הָיָא וְעָמָה קָהֵל נִכְבְּדֵי קֵין

עַל מִזְרַ־שִׁבְתֶּם יַחַד, אֶל דָּרוֹר הָאֵין,

אֶל רַחֵם הַהוּיָה טָרָם זַע וְכָאֵב,

בְּטָרָם כְּרָסִם חֶשֶׁק רֵאשׁוֹן לֵב הַדְּמָמָה.

(קין והבל- פרק הקץ)⁽⁶²⁾

כך, קרב המחזה המיתוסי־פילוסופי "קין והבל" לקצו. ואנו עומדים להוריד את המסך הכבד מול עיני הקוראים, ובאותו זמן בטוחים אנו שעדיין יש שאלות חשובות מאד בלבבם של הקוראים והן: הניצח בסוף הבל את קין? הניצח ההגיון את הרצון? האם גברה השאיפת "האין" ו"הנירוואנה" על שאיפת "היש"? או האם גובר כיבוש היצר על יצר הכיבוש? התשובה על השאלות האלה נמצאה בתום הפואמה, והדיה □ מתהדהדים בקול המשורר עצמו, שהוא אומר בקלות ובמילה אחת: "לא". ...כי כל עמלה של באר וכל תקות שואפי האין והאפס עלו בתוהו. כי במקום משהו בחלל ההווה, בקמט־סתר שבין "ממד תשיעי לעשירי", גם איזה פירור־כוח קטן, שקין לא הרגיש בו ובאר איפוא לא שלטה בו, וממנו תוצאות לעולם חדש ולפריחת חיים חדשים⁽⁶³⁾:

בְּקִמַת בְּרִקְיעִים,

בְּנִקְרַת סִתְרֵי לַהֲוִיָּה,

בֵּין מִמְד תְּשִׁיעֵי לַעֲשִׂירֵי, נִם לַתְּמוֹ

פְּרוּר כִּחַ קֵט, תִּשְׁבַּרְת גְּלִיל זִיעַ.
 אֲשֶׁר בְּהִיּוֹתוֹ מִצְעָר, שְׁכַחוּ קִינ, לֹא נִצְחו
 וְלֹא הִשְׁבִּיעוּ, וְגַם בָּאֵר לֹא יִדְעָה מְקוֹמוֹ;
 עַל כֵּן, בְּנִפּוּל בְּמֵאמְרָה תִּבֵּל
 וְהַמוֹג יִחַד קַעְרֵי הַשְּׁחָקִים, עֵמֵד.
 וְהוּא יִשְׁמֵשׁ זָרַע
 לְפָרִיכַת הִיא הַחֲדָשׁ: סְפִירוֹת וְסִלְמוֹת
 (גַּם לוֹוִים וְגַם נְפָלִים מִמְטַבֵּע-קוֹדְמִים),
 מִחֲתָרוֹת, כְּתוֹת אוּרִים, זְרָמִים וּבְדִלוּחִים,
 גְּדוּלֵי עֵץ וּבִשְׂרֵי תַמּוּרוֹת וְתוֹלְדוֹת,
 עַל רַעְבוֹנָם, פְּרַפְרֵיהֶם וְגוֹרְלָם. (קִין וְהַבֶּל- פֶּרֶק הַקָּץ)⁽⁶⁴⁾

כה השים רגלסון את קצו של המחזה.. בודאי, הוא קץ פתוח. ממנו נקודת-מוצא חדשה לחיים חדשים.. לעולם חדש.. לקין והבל חדשים.. למאבק חדש של איתני הטע חדשים.

החתימה והמסקנות:

במשך מסע ארוך למדי, שבו הפלגנו על-ידי הפואמה "קין והבל" לעלומות רחוקים בהיסטוריה האנושית, לעלומות הרצח הראשון בעולם ולמאבק הקי □ ם והמתמיד לנצח בקוסמוס. ובתוך המסע הזה, שהביאנו למספר מסקנות, מהן בראש ובראשונה, מעמדו של אברהם רגלסון בשירה העברית, אשר מוצאים אנו שרגלסון נחשב מגדולי המשוררים העבריים בארצות הברית, ואין שום משורר עברי באמריקה היה מושפע בשירה האנגלו-אמריקאית בכלל, כמו היה רגלסון עצמו, ומקורות השראתו השיריים היו שאובים מרוחה של השירה האנגלית, בנוסף לשירת הבינים העברית ושירת ביאליק. והדבר הזה מופיע בברירות בבואמה "קין והבל, שלפי דעתם של המבקרים המומחים, יש דמיון רב בין "קין והבל" של רגלסון ובין הפואמות האנגלית של בירון, שלי וקיטס. אלא שאין דמיון זה מפחית את ערך יצירתו, משום שהיסודות הזרים ממוזגים אצלו ביסודותיה של תרבותו היהודית גם יחד.

לא זה בלבד, המשורר מביא בפואמה הרבה שמושי-לשון זרים שאולים מן השירה האנגלית, והם ברובם חדשים בשפה העברית.

בכל זאת, הפואמה "קין והבל" היא פרי רוחו של השמורר, ויסודותיה המיתוסים-הפילוסופיים הם תערובת מסובכת מן התרבות היהודית והתרבות והפילוסופיה האירופית-מודרנית. עלילת המיתוס שאובה מספרי-התנ"ך וספורי המקרא והקבלה, והפילוסופיה שלה- היא תפיסה בודהית נצרפה בכורו של שופנהאור ותלמידו הרטמן. כל אלה ועוד, מתורות מדעית אירופית עיצבו את תוכנה של הפורמה.

רגלסון דן בפואמה בנושא המאבק הנצחי של איתני הטבע, במאבקו של בן-אדם המודרני בחיים, שיכול להשתלט על כוחות הטבע, וניצל אותם לשירותו, לבנות מצודות הציוויליזציה האנושית, אך כשהוא חודר למעמקי נפשו ומגלה את מצפונותיה, יקום בתוכו מאבק מסוג אחר, הוא מאבק החיים והמוות, מאבק היש והאין, ומאבק ימי הנעורים והזקנות, שהגיע אליה בסוף הגיל והיתה שכר לעבודתו

וסבלו ויסוריו בחיים. ובמירות רבה, יכיר בן־אדם סיבת כאבו ויסוריו שנגעו בו, הם נובעים משאיפתו לרצון־חיים, ומשיאפתו להוויה ומיצר הכיבוש. אין דרך להיגאל מעייפות זו אלא בביטול רצון־חיים והישי, ההשאיפה לאפס ולנירוונה.

הרעיונות הפילוסופיים הפסימיים האלה מביא אותם רגלסון בראשית הפואמה, כשהוא מצייר דמותו של אדם הראשון. אשר היא מופיעה כדמות פסיבית, הורשה את מאבקה לקין והבל גם יחד, ולא כלה לשפוט ביניהם אחר כך. ואף יש קלישות מובהקות בתיאורו הטרגי של אדם למאבקו, אף על פי, שהמאבק הזה יהיה נקודת המוצא של הפואמה. משום שהמורר מצייר את הדמות הזו בזקנות. להפך, משהפועה עליו דמותם של שני בניו של אדם, היא מופיעה בימי־הנעורים, ובכך רצה רגלסון להגיש חלק קצור למאבק האנושי, א"כ עובר להגישו במפורט.

המשורר מציג דמותו של קין בפואמה, היא דמות נשארת נאמנה לתיאור הדמות התנ"כית, בהיותה היסוד הסוער, הבונה ומשתלט על המציאות. בעוד, דמותו של הבל היא היתה היסוד "המאין" את המציאות, היסוד המבקש להפוך הכל "הבל הבלים".

ואף הדמות האגדית שבפואמה, דמות באר בת הבל, שיצר המשורר מדמיונו העשירי, מופיעה כדמות פסיבית של מקבל ולא נותן. אך תפקידה בפואמה היה תפקיד חשוב מאד, משום שבלתי דמות של אשה לא יהיה מאבק היצרים.

למעשה, באר לא היתה צד עיקרי במשוואה של המאבק – אף על פי, שהיא הורגת קין ומגשימה את חלומות אביה באין ואפס- כי אם היתה גורם עוזר חשוב במשוואה להמשיך את המאבק. לפיכך, תפקידה בפואמה היה מצומצם בשני דברים והם, השמירה על נקמת אביה וקללתו אשר קלל את קין מצד, ומצד שני לתמוך בקין עד ישיג לנצחונו ולכבוש בתבל. ובדרך זו תתגשם קללתו של הבל, משום שקללתו שהבל לא תתגשם אלא בגבירת שלטונו של קין בתבל. והנה המשורר מסמל את האימפריות והממלכות הגדולות שבהיסטוריה האנושית. שאחת מהן כשמגיעה לפסגתה תשמדנה ותקום על חרבותיה האחרת.

לפי תפיסתו של המשורר, שכל אנשי המדע בהיסטוריה האנושית הם צאצאיו של קין.. כי הוא חושב שהישיגיהם המדעיים אשר הביאו לעולם למען הגשמת ההתקדמות התרבותית הם מעין דלק למאבק האנושי. ומשום שההישגים האלה אפשר יהיו כנשק להרוג את האנושית במקום שיהיו סיבה לשרותה. לכן, אף רגלסון רואה באנשי הרוח הם צאצאיו של הבל. ובפואמה הביא רגלסון שמות כמו "משה", "לינין" ו"אסוקה" ולפי דעתו הם צאצאיו של הבל. זהו צירוף מוזר של אלה השמות. הם היו בעלי תורות וחוקים, ואיך יהיו מצאצאיו של הבל והוא שולל החיים ונביא החידלון, חוץ מעצם הזיווג של משה ולינין. כנראה, רגלסון לא הצליח בצירוף המוזר הזה.

גם בפואמה נתגלתה נטייתו של רגלסון לקמאות, לעולם פרימיטיבי חדש, לאיש הרים בידיו נס "השלום" העולמי, ונושא מעל כפתיו את בנית ציוויליזציה אנושית אין בה רצח ומדהבה. דיוקא, זהו "האדם העליון" של ניטשה, שכנראה, רגלסון מושפע גם בתפיסתו הפילוסופית.

ולבסוף, יש לאמור, שהפואמה "קין והבל" היתה בשעתה מעין אגרת־אזעקה או בשורה לכניסת העולם האנושי למאבק האטומי, שיתרחש בין האנושיות. אף על פי, שהמורר דחה את הטענות האלה של הפואמה באחד הראיונות.

המקורות וההערות: